

DOI 10.36910/6775-2313-5352-2022-20-15

Сахнюк І.О., Кириленко Л.В., Битков М.Х., Рудак Н.П.
Технічний центр Національної академії наук України, Київ

ПЕРЕГЛЯД ПЕВНИХ ЗАСАД ІЗ ПИТАНЬ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СУМІЖНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** У статті розглянуто сучасний стан стандартизації, сертифікації, акредитації, оцінки відповідності та метрології і актуальність міжнародних угод.*

Переважаючі економічні та соціальні виклики, роль і подальший розвиток метрології та метрологічної діяльності, стандартизації та суміжних видів діяльності мають надзвичайне стратегічне значення. У світі розглядаються наміри щодо цифрової трансформації в міжнародній науково-якісній інфраструктурі, створенні всевітньо уніфікованого і безпечного формату обміну даними на основі Міжнародної системи одиниць.

Задля адаптування міжнародних і європейських процедур із питань метрології, стандартизації та суміжних видів діяльності в сучасних умовах з урахуванням стану і особливостей української економіки, соціального, гуманітарного і політичного розвитку країни проведений відповідний аналіз певних міжнародних та регіональних нормативних документів.

Ключові слова: стандартизація, метрологія, сертифікація, акредитація, оцінка відповідності, цифрова трансформація.

Постановка проблеми. У зв'язку з російською агресією в Україні постали нові завдання щодо функціонування сфери метрології та метрологічної діяльності, стандартизації та суміжних видів діяльності, сертифікації, акредитації, оцінки відповідності і актуальності певних міжнародних угод.

Вступ. Для того, щоб забезпечити суверенне існування України, 24 серпня 1991р. Верховна Рада України прийняла історичний документ виняткового значення для долі українського народу — Акт проголошення незалежності України [1]. На геополітичній мапі світу постала нова самостійна держава — Україна. Незалежність України була визнана всіма колишніми радянськими республіками, світовим співтовариством.

Зокрема, у галузі стандартизації, метрології і сертифікації 13 березня 1992 р. була укладена відповідна Угода про проведення узгодженої політики [2]. Уряди держав-учасниць цієї Угоди відзначили міжнародний характер стандартизації, метрології і сертифікації.

За роки незалежності було зроблено чимало для того, щоб Україна органічно інтегрувалася до європейської міжнародної спільноти. Були зроблені кроки до укладення Угоди про партнерство і співробітництво з Євросоюзом, до членства в Раді Європи (з 9 листопада 1995 року), до участі в Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) (з **30 січня 1992 року**), підписання ряду документів про співробітництво і партнерство з НАТО та західноєвропейськими країнами. Україна вперше як незалежна держава почала виконувати функції члена Ради Безпеки ООН, що означало підвищення її відповідальності та ролі у збереженні миру на нашій планеті.

Мета роботи. Висвітлити зміни, що відбуваються в Україні в галузі стандартизації та суміжних видів діяльності, сертифікації, акредитації, оцінки відповідності та метрології відповідно до сучасного стану торговельно-економічних відносин між державами.

Україна є активним учасником діяльності органів системи ООН у сфері прав людини, стороною всіх основних документів ООН із прав людини, включаючи Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Факультативні протоколи до них та Міжнародну конвенцію з ліквідації всіх форм расової дискримінації [3].

Основні результати дослідження. З березня 2014 р. в Україні на запрошення нашої держави діє Моніторингова місія ООН у галузі прав людини, що фіксує правозахисні наслідки російської агресії.

З початку російської агресії відбулося понад сорок засідань РБ ООН на цю тему, які переконливо засвідчили ізоляцію Російської Федерації (РФ) в ООН із українського питання. 13 лютого 2017 р. була одностайно ухвалена ініційована Україною перша в історії резолюція РБ ООН 2341 щодо захисту критичної інфраструктури від терористичних загроз.

Україна 24.02.2022 р. розірвала дипломатичні відносини з РФ відповідно до норм міжнародного права через неспровоковане повномасштабне вторгнення військ РФ на територію суверенної України.

Кабінет Міністрів України 01 квітня 2022 р. відповідною постановою припинив дію Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі стандартизації, метрології та сертифікації та Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про співробітництво в галузі стандартизації, метрології та сертифікації [4]. У травні 2022 р. Кабінет Міністрів України здійснив вихід України з угоди щодо проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації з цими державами, і набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України [5]. Було зазначено, що вихід із Угоди сприятиме актуалізації участі України в договірно-правовій базі в рамках СНД з урахуванням сучасного стану відносин.

Також український парламент денонсував Угоди між Україною та РФ про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та запобігання ухиленням від сплати податків. Між Україною та РФ більше немає Угоди про уникнення подвійного оподаткування. Це ще один удар по економічним відносинам із РФ. Тепер доходи, отримані в країні агресора, будуть оподатковуватися і в Україні. Нагадаємо, Рада затвердила вихід України з угод СНД про визначення походження товарів із країн, що розвиваються. Документ передбачає, зокрема, вихід України з угоди про правила визначення походження товарів країн, що розвиваються, за надання тарифних преференцій.

Крім того, уряд схвалив проєкти законів «Про вихід із Угоди про підтримку та розвиток малого підприємництва в державах – учасниках СНД» та «Про вихід України з Конвенції про транснаціональні корпорації». Зазначається, що обидва міжнародні документи не відповідають сучасному стану торговельно-економічних відносин між державами-учасниками СНД, а також актуальній євроінтеграційній політиці України.

Міністерство економіки України звернулося до всіх міжнародних та регіональних організацій зі стандартизації, сертифікації, акредитації, оцінки відповідності та метрології стосовно того, щоб виключити РФ та Білорусь із членів даних організацій. Уже є інформація від CENECENELEK, яка однією з перших виключила ці країни зі свого членства, а також Німеччина не рекомендує (забороняє) комунікацію і продаж стандартів РФ і Білорусі. Уряди ряду держав підтримують Україну і розпочали процедури виключення цих країн із членства в міжнародних та регіональних організаціях зі стандартизації, сертифікації, акредитації, оцінки відповідності та метрології.

У процесі виконання міжнародних, міжурядових, міжвідомчих угод між Україною та РФ здійснюється їх денонсація (ліквідація, припинення).

Доцільно зазначити, що з лютого 2022 р. Європейська комісія оголосила про нову стратегію стандартизації [6]. Комісія заявила, що мета нової стратегії стандартизації полягає в тому, щоб допомогти ЄС досягти цілей щодо більш «зеленої» та цифрової економіки. ЄС також хоче стати більшим гравцем у світовій економіці відповідно до його промислової стратегії.

Важливим елементом забезпечення якості й надійності товарів та послуг, що виходять на ринок, є оцінка відповідності. Україна багато зробила для синхронізації системи з європейськими стандартами. Але сьогодні через вторгнення військ РФ ми змушені адаптувати її до нових реалій.

Стратегія містить п'ять ключових напрямків комплексів дій, які включають внесення змін до чинних правил і заохочення європейського лідерства та навичок у стандартизації, зокрема:

1. Передбачати, розставляти пріоритети і задовольняти потреби у стандартизації в стратегічних галузях (із 2022 року пріоритетні напрямки стандартизації будуть визначатися в щорічній робочій програмі ЄС з європейської стандартизації).

2. Покращити управління і цілісність європейської системи стандартизації (синергія інститутів, бізнесу та суспільства для того, щоб уникнути надмірного впливу суб'єктів з-за меж ЄС або Європейської економічної зони в процесах прийняття рішень під час розроблення стандартів для ключових галузей).

3. Зміцнити європейське лідерство в галузі глобальних стандартів (у т.ч. фінансування проєктів зі стандартизації в країнах Африки, Латинської Америки, Карибського басейну).

4. Підтримка інновацій.

5. Підвищення експертного рівня в галузі стандартизації.

Узгоджені стандарти ЄС забезпечать технічні характеристики, необхідні для відповідності законодавству ЄС. Дотримання узгодженого стандарту забезпечить для продуктів презумпцію відповідності законодавству на всіх рівнях. Це дозволить виробникам отримати доступ до ринку ЄС.

Разом із тим проведення дослідження міжнародних і європейських практик щодо організаційних і нормативних засад із питань стандартизації та суміжних видів діяльності, відповідно до нової європейської стратегії стандартизації, яка передбачає заходи, спрямовані на перетворення стандартизації, на покращення її конкурентоспроможності та сталості, гнучкості в управлінні європейською системою стандартизації тощо. Задля накопичення досвіду важливо долучати до розроблення стандартів дослідницьке співтовариство.

Згідно зі Стратегією, ЄС, як і раніше, є прихильним відкритій та прозорій системі стандартизації відповідно до своїх зобов'язань щодо Угоди СОТ із технічних бар'єрів у торгівлі. До того ж відзначається, що ЄС варто брати до уваги геополітичну ситуацію, що змінилася, бо інші країни починають підходити до міжнародної стандартизації більш стратегічно і отримувати вплив у міжнародних комітетах зі стандартизації. Треті країни все частіше займають більш рішучу позицію зі стандартизації і наполягають на своїх технологічних рішеннях через комітети з технічної стандартизації.

Неперервність функціонування акредитованих органів з оцінки відповідності необхідна для роботи українських підприємств [7]. Задля дерегуляції відносин із питань оцінки відповідності Національне агентство з акредитації надало повідомлення щодо органів, які мають атестат про акредитацію, термін якого спливає. Національне агентство з акредитації України продовжило дію атестатів про акредитацію органів з оцінки відповідності, термін дії яких закінчився або закінчується у період воєнного стану. Вони будуть чинними впродовж року.

Кабінетом Міністрів України схвалюється постанова щодо продовження міжпіврічних інтервалів робочих еталонів, а також пролонгується період калібрування і додається перехідний піврічний період. Зараз ідуть перемовини щодо спрощення процедур сертифікації з оцінки відповідності.

Міністерство економіки та інші інституції України підтримують бізнес-контакти з європейцями, які допоможуть нашій системі стандартизації, сертифікації, акредитації, оцінки відповідності та метрології вижити. Зокрема, формуються шляхи щодо надання он-лайн послуг у ЄС, починаючи від логістичних моментів, моментів на митниці, завершуючи моментами продажу товарів у країнах ЄС, для бажаючих експортувати свою продукцію, а також переліки підприємств промисловості, що функціонують в Україні і мають бажання експортувати свою продукцію за кордон тощо.

У суспільному середовищі активно впроваджуються цифрова трансформація або діджиталізація. Це зміна підходу бізнесу, бізнеспроцесів і взаємовідносин осіб між собою. Яскравий приклад компанії, які є діджиталізованими — це Uber, Airbnb, Facebook.

Наукова комунікаційна мережа (ISC) підписує Спільну заяву про наміри щодо цифрової трансформації в міжнародній науково-якісній інфраструктурі. Міжнародна наукова рада (ISC) – це неурядова організація з унікальним глобальним членством, яка об'єднує понад 200 міжнародних наукових союзів та асоціацій, а також національні та регіональні наукові організації, включаючи академії та дослідницькі ради.

ISC, Комітет з питань даних (CODATA), Міжнародна організація законодавчої метрології (OIML), Міжнародне бюро мір і ваг (BIPM) і Міжнародна конфедерація вимірювань (IMEKO) підписали спільну заяву про наміри «Про цифрову трансформацію в міжнародній науковій та якісній інфраструктурі» 30 березня 2022.

Заява забезпечує платформу для організацій, які підписали, щоб зібратися разом, щоб висловити свою підтримку, у спосіб, який підходить кожній конкретній організації, для розроблення, впровадження та просування цифрової платформи Міжнародної системи одиниць (SI) [8] як частини цифрової трансформації міжнародної наукової та якісної інфраструктури. Очікується, що інші міжнародні організації підпишуть заяву в майбутньому.

Заява є частиною поточної ініціативи Міжнародного комітету мір і ваг (CIPM) та його цільової групи з цифрового SI (CIPM-TG-DSI) щодо розроблення та встановлення всесвітнього уніфікованого та безпечного формату обміну даними на основі Міжнародної системи одиниць.

Голова СІРМ-TG-DSI прокоментував, що підписання спільної заяви знаменує собою проривний крок у трансформації надзвичайно успішної міжнародної наукової та якісної інфраструктури, за цього СІ виступає як важіль довіри в епоху цифровізації.

Спільну заяву підтримано у Всесвітній день метрології 2022 р. — «Метрологія в цифрову еру». Ця тема була обрана тому, що цифровізація та цифровість відповідає інтересам членства цих груп.

Підписуючи заяву, ISC має на меті продовжувати підтримувати цілі своїх членів, а також членів кожної підписаної організації.

Важливо, що Євросоюз схвалив історичне рішення та Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. За це проголосували всі без винятку лідери 27-ми країн Євросоюзу на саміті в Брюсселі. 23 червня 2022 року точно увійде в історію [9]. Це сигнал світові про те, що 27 держав, що входять до Європейського Союзу, вірять у незалежну, суверенну Україну і допоможуть Україні на шляху до членства. Майбутнє ЄС та України – це спільне майбутнє. Статус кандидата відкриває можливості отримання фінансової допомоги у трансформації суспільства, правової системи та економіки на шляху до членства в ЄС, а також триматиме євроінтеграційні реформи країни у пріоритеті. Так, Україні буде доступна фінансова допомога для країн, які готуються до вступу до ЄС. Така допомога може надаватися через гранти, інвестиції або як технічна допомога. Кандидатство також відкриває для України участь у програмах та ініціативах Євросоюзу.

Висновок. Вихід України з Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі стандартизації, метрології та сертифікації та Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про співробітництво в галузі стандартизації, метрології та сертифікації зумовлений тим, що вони не відповідають сучасному стану торговельно-економічних відносин між державами, а також актуальній євроінтеграційній політиці України.

Для зміцнення позицій ЄС на форумах міжнародної стандартизації запроваджено нову стратегію, яка пропонує покращити координацію діяльності зі стандартизації між ЄС та національними органами стандартизації.

Подовжено термін дії атестатів про акредитацію органів з оцінки відповідності, які забезпечують безперервний контроль якості української продукції та швидке відновлення потужності підприємств у безпечних регіонах.

Проводяться комунікації та перемовини з міжнародними партнерами щодо різних проєктів технічної допомоги з питань стандартизації, сертифікації, акредитації, оцінки відповідності та метрології.

Інформаційні джерела

1 Про проголошення незалежності України: постанова Верховної Ради УРСР від 24.8.1991 №1427-ХІІ.

2 Угода про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації (укр/рос). — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_102#Text.

3 Режим доступу: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/activities-in-un/#:~:text=%D0%97%201992%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%20%D1%94,%D0%9E%D0%9E%D0%9D%20%D1%83%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8>.

4 Про припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі стандартизації, метрології та сертифікації та Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про співробітництво в галузі стандартизації, метрології та сертифікації : постанова Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2022 р. № 392.

5 Про вихід з Угоди про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації : постанова Кабінету Міністрів України від 3 травня 2022 р. № 526. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2022-%D0%BF#Text>.

6 <https://uk.eureporter.co/economy/2022/02/02/new-standardization-strategy/>

7 Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=0b18516e-ab6c-42b4-9e02-1cabe57b656a&title=DiiuAtestativProAkreditatsiiuOrganivZOtsinkiVidpovidnostiProdovzheniNaRik>.

8 Режим доступу: <https://council.science/uk/current/blog/joint-statement-of-intent-on-the-digital-transformation-in-the-international-scientific-and-quality-infrastructure/>

9 Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-nachlenstvo-v-yes>.

Sakhnyuk I.A., Kyrylenko L.V., Bitkov M.Kh., Rudak N.P.

Technical Center of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev

REVIEW OF CERTAIN PRINCIPLES OF STANDARDIZATION AND RELATED ACTIVITIES

***Abstract.** The article examines the current state of standardization, certification, accreditation, conformity assessment and metrology and the relevance of international agreements.*

Given the prevailing economic and social challenges, the role and further development of metrology and metrology activities, standardization and related activities are of extreme strategic importance. The world is considering intentions regarding digital transformation in the international scientific and quality infrastructure, the creation of a globally unified and secure data exchange format based on the International System of Units.

In order to adapt international and European procedures on matters of metrology, standardization and related activities in modern conditions, taking into account the state and characteristics of the Ukrainian economy, social, humanitarian and political development of the country, an appropriate analysis of certain international and regional regulatory documents was carried out.

Keywords: *standardization, metrology, certification, accreditation, conformity assessment, digital transformation.*